

HUMANITIES INSTITUTE

Feruza Shermatova-Omerani, Ph.D.

YÜZYÜZE / BETME-BET (1958)

Cengiz Aytmatov (1928–2008)

Kaynakçalar:

Aytmatov, C. (1958). *Betme-bet*. Frunze: Kırgızstan Basması.

Aytmatov, C. (2026). *Yüzyüze* (R. Özdek, Çev.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

GENEL BİLGİ

Yazar

Kırgız edebiyatının ve Sovyet dönemi Türk dünyasının önde gelen yazarlarından biri olan Cengiz Aytmatov (1928–2008), Kırgızistan'ın Talas bölgesindeki Şeker köyünde doğmuştur. Babası Törekuł Aytmatov, Stalin dönemindeki tasfiyelerin kurbanı olmuş, annesi Nagima Aytmatova ise onu zor koşullar altında yetiştirmiştir. Bu aile geçmişi, Aytmatov'un eserlerinde güçlü anne figürleri ve insanın zorluklar karşısındaki direnci gibi temaların gelişmesinde etkili olmuştur.

Kırgızca ve Rusçayı kullanan iki dilli bir yazar olan Aytmatov, edebiyat hayatına 1952 yılında Beyaz Yağmur (*Ak Jaan*), Gece Sulaması (*Tüñkü Sugat*) ve Asma Köprü (*Asma Köpürö*) adlı öykülerle başlamıştır. Edebî başarısını *Yüzyüze* (*Betme-bet*, 1958) ile ortaya koymuş, ardından yayımlanan Cemile (*Jamília*, 1959) eseriyle uluslararası tanınırlığa ulaşmıştır.

Dağlar ve Bozkırlar Hikâyeleri (*Povesti gor i stepy*, 1963) adlı öykü derlemesi Lenin Ödülü'ne layık görülmüştür. Selvi Boylum Al Yazmalım (*Kyzyl Jooluk Jaljalym*), Deve Gözü (*Boto Köz Bulak*), İlk Öğretmen (*Birinchi Mugalim*) ve Toprak Ana (*Samanchynyn Jolu*, 1963) gibi eserlerinde ahlaki ve felsefi meseleleri ele almıştır.

Daha sonraki eserleri arasında Elveda Gülsarı (*Janýbarym, Gülsarym!*), Beyaz Gemi (*Ak Keme*), Erken Gelen Turnalar (*Erte Jazdagy Turnalar*), Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek (*Deniz Boiloy Jortkon Ala Döböt*), Gün Olur Asra Bedel (*Kylým Karytar Bir Kün*), Kıyamet (*Kyjamat*), Kassandra Damgası (*Kassandra Tamgasy*) ve Dağlar Devrildiğinde: Ebedî Gelin (*Toolor kulaganda*, 2005) bulunmaktadır. Bu yapıtlar, halk kültürü, toplumsal eleştiri ve çevresel sorunları insanlık değerleri çerçevesinde ele almaktadır.

Roman ve öykülerinin yanı sıra deneme ve söyleşi türünde eserler de veren Aytmatov, *Toprak ve Su ile Ortak Yazarlık* (*V soavtorstve, s zemlyoju i vodoj*) adlı çalışmasında insan onuru ve doğayla uyum konusundaki düşüncelerini yansıtmıştır.

Eser

Yüzyüze (*Betme-bet*) adlı eser, Aytmatov tarafından Kırgızca kaleme alınmış ve A. Drozdov'un iş birliğiyle Rusçaya *Litsom k litsu* (*Yüzyüze*) adıyla çevrilmiştir. Eser, 1957 yılında *Ala-Too* dergisinde *Yüz Yüze Geldiğimizde* (*Betme-bet kelgende*) başlığıyla yayımlanmıştır.

Daha sonra iki kez Stalin Ödülü sahibi olan ve *Oktyabr* dergisinin başyazarı olarak görev yapan Fyodor Panferov tarafından onaylanan Rusça çeviri, onun girişimiyle 1958 yılında yeniden yayımlanmıştır. Refik Özdek tarafından yapılan Türkçe çevirisi ise *Yüzyüze* adıyla 1990 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır.

Cengiz Aytmatov'un *Yüzyüze* (*Betme-bet*) adlı eserinde başlık, hakikat ve vicdanla yaşanan ahlaki bir yüzleşmeyi simgeler. Bu yüzleşmeyi hem İsmail hem de Seyde deneyimler. Savaş sırasında korkakça davranan İsmail, kendi suçu ve zayıflığının sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalır. Eşi Seyde ise acı, ihanet ve zorluklara rağmen sadakatini ve gücünü koruma sınavıyla karşı karşıya kalır. Her ikisi için de “yüz yüze gelmek”, insanın kendi iç gerçeğiyle hesaplaşması anlamına gelir.

Eserin başlığı, Aytmatov'un gerçek cesaret ve onurun, insanın yaşam, vicdan ve sorumluluklarıyla korkmadan yüzleşmesiyle ortaya çıktığı inancını yansıtır.

Arka Plan

Savaş sırasında vergi memuru olarak görev yapan genç Cengiz Aytmatov, köyünden yakınlardaki bir kasabaya toplanan paraları bankaya yatırmak için sık sık yolculuk yapıyordu. Bu yolculuklardan biri sırasında, kendisinden ekmek isteyen ve ardından bozkır boyunca peşine düşen perişan hâlde bir asker kaçağıyla beklenmedik bir şekilde karşılaştı. Bu olay, geleceğin yazarı üzerinde derin bir iz bıraktı.

Yüzyüze eserin başkahramanına ilham veren gerçek kişi, günümüzde Kırgızistan'ın Talas bölgesindeki Kara-Buura ilçesine bağlı Kök-Say köyünden biriydi. II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru cepheden kaçan bu kişi, on yıl hapis cezasına çarptırılmış ve daha sonra pişmanlık duymadan köyüne dönmüştür. Dönüşünde, "Evet, cepheden kaçtım, on yıl hapis yattım, ama hayatta kaldım" demiştir.

Kök-Say köyünde, onun bir zamanlar saklandığı ve eşi Seyde'nin gizlice yiyecek götürdüğü mağara bugün hâlâ "İsmail'in Mağarası" adıyla anılmaktadır.

KIŞILAR

İsmail — ordudan kaçan bir asker

Seyde — İsmail'in sadık eşi

Mirzakul — köy yönetiminin başı

Totoy — Seyde'nin komşusu

ÖZET

Bir dağ köyü... İsmail ve eşi Seyde, İkinci Dünya Savaşı başladığında evlerini yeni tamamlamışlardır. İsmail de dâhil olmak üzere köydeki bütün erkekler cepheye gönderilir. Genç ve yeni evlenmiş olan bu çiftin hayatı savaşla birlikte değişir. İsmail cepheden kaçarak köyüne döner. Seyde ve yaşlı kayınvalidesi Beksaat, yakalanma tehlikesine ve tüm zorluklara rağmen onu korumak ve desteklemek için ellerinden geleni yaparlar.

Beksaat'in sağlığı bozulmaya başlayınca Seyde, yerel şifacı Emçi-Musa'dan yardım ister. Seyde, Sovyetler Birliği'nin gizli polis teşkilatı NKVD tarafından sorguya çağrılır. Büyük bir korku yaşamasına rağmen sorgu sırasında kocasını ele vermez. İsmail'in annesi hayatını kaybeder, ancak o annesine veda edemez. Yalnızca geceleri gizlice mezarlığa giderek annesinin mezarı başında ağlar ve ondan af diler.

Ardından köyü başka bir felaket vurur: Kocasını cepheye ölen komşuları Totoy'un ineği çalınır ve ailesi açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Kısa süre sonra Seyde, ineği çalan ve etini keserek yiyen kişinin İsmail olduğunu öğrenir. Kocasının insanlığını kaybetmekte olduğunu, artık tanıdığı eski İsmail olmadığını fark eder. Bunun üzerine verebileceği tek doğru kararı verir: Hırsız arayan askerlere, kocasının saklandığı yeri gösterir.

OLAYLAR

Boğazdaki Gece Kara Dağ'ın karanlık bir boğazında, ıssız bir istasyonda bir tren durur. İçeride askerler uyumaktadır. Ancak içeriden biri gizlice trenden iner ve tren uzaklaşırken çalılıkların arasına saklanır. Gece rüzgârı eser, kavak yaprakları hisirir.

Çok uzaklarda, bebeği doğduğundan beri neredeyse hiç uyuyamayan Seyde, küçük bir lambanın altında beşiğin yanında oturmaktadır. Çocuğunu sessizce emzirir; yüzünde sakinlik ve yorgunluk vardır. Soğuk dağ gecesi evlerinin çevresini sarmış, sessizlik içinde ağır ağır ilerlemektedir. Odanın bir köşesinde Seyde'nin güçsüz düşmüş kayınvalidesi Beksaat, battaniyelerin altında uyumaktadır. Zayıf bir şekilde öksürür, hatta rüyalarında bile dua eder. Hastalığına rağmen Seyde çalışırken bebeğe bakar ve hiçbir zaman şikâyet etmez.

Savaş Zamanı Dışarıda ise savaş her şeyi değiştirmektedir. Köye "faşist" ve "seferberlik" gibi daha önce bilinmeyen, korku uyandıran yeni kelimeler yayılır. Her gün erkekler cepheye gönderilir. Kadınlar ve

çocuklar, sevdikleri insanların bir daha dönüp dönmeyeceğini bilmeden, gözyaşları içinde onların ardından bakarlar. Savaş, köydeki herkesin hayatına belirsizlik ve korku getirir.

Savaşın Önce Savaşın önceki yaz, bir çobanın kızı olan Seyde, İsmail ile evlenmişti. Evleri henüz tamamlanmamıştı; ancak onlar mutluydular. Yan yana çalışıyor, birlikte gülüyor ve gelecekte kuracakları evin ve ailelerinin hayalini kuruyorlardı.

Savaş başladığında İsmail askere alındı. Vedalaşma sırasında Seyde, duygularını göstermeye utandığı için yalnızca onun elini sıktı. Daha sonra pişmanlık içinde ağladı; çünkü ona, belki de İsmail'in çocuğunu taşıdığını söyleyememişti.

İsmail'in Dönüşü Mumun alevi iyice küçülmüştü. Seyde bebeğini emzirirken düşüncelere dalmıştı ki pencereden hafif bir vurma sesi duyuldu. Donup kaldı; dışarıdaki ses kısık ama tanıdıktı. "Benim, Seyde. Aç kapıyı!" Titreyerek kapıyı açtı ve kendini İsmail'in kollarına attı. İsmail dönmüştü; hayattaydı, tütün ve soğuk kokuyordu. Büyük bir sevinçle ağlayan Seyde'yi susturdu; çünkü gergin ve dikkatliydi. Ancak tüfeğini kuru otların arasına sakladığında gerçeği anladı: İsmail ordudan kaçmıştı. İsmail bir mağarada yaşamaya başladı.

İsmail'in Eve Gelişi Gece olduğunda İsmail eve gelmeye başladı. Seyde, oğluna ve hasta kayınvalidesine bakarken İsmail ile birlikte dikkatli ve korku içinde yaşamaya devam etti. Kayınvalidesi, sıkıntıya düşen oğlundan endişe ediyor ve onun için iç çekiyordu. Değişmiş ve yorgun olan İsmail, bir gölge gibi hareket ediyordu. Yüzü solgundu, sakalı uzamıştı. Bazen çaresiz bir yumuşaklık gösteriyor, bazen ise öfkeyle sertleşiyordu. Bir zamanlar güçlü ve güneş yanığı teniyle tanınan İsmail, şimdi savaştan kaçan bir asker olarak geceleri gizlice eve geliyordu. Seyde onun seçimini sessizce kabul ediyor, nadiren gerçekleşen bu ziyaretlerde kısa süreli mutluluk anlarına tutunuyordu. Kış boyunca nasıl hayatta kalacaklarını düşünüyor, kıt yiyeceklerle evi geçindirmeye çalışıyordu. Yine de kendini teselli ediyordu: Hayat herkes için zordu ve İsmail de kendini korumak zorundaydı.

Köyde Kış Köy sert ve sisli bir kışla karşı karşıyaydı. Kar zaman zaman yağıyor, koyunlar ıslak ve buhar çıkan yünleriyle ağır ağır ilerliyor, saksağanlar onların yanlarını gagalıyorlardı. Savaş sonsuza kadar sürecekmış gibi devam ediyor, daha fazla genç erkeği alıp götürüyordu. Artık en küçük yaşta olanlar, daha çocukluktan yeni çıkmış delikanlılar bile askere çağrılıyordu. Bir zamanlar yalınayak dolaşan bu çocuklar, hayatın güzelliklerini henüz tanımadan savaşa gönderiliyordu. Yaşlılar düşmana lanet ederek yas tutuyor, aileler son vedalar için bir araya geliyordu. Avlularda kapılar çarpıyor, sesler yükseliyor; söylenen sarhoş ve duygulu halk ezgilerinde hüznün, cesaret, gözü karalık ve derin düşünceler iç içe geçiyordu. Bu ezgiler, köylülerin savaşın hayatlarının her köşesine yaydığı korku, acı ve çaresiz kabullenişini yansıtıyordu.

Veda Ezgileri Akşam üzeri köylüler, genç erkekleri savaşa uğurlamak için bir araya gelirdi. Seyde, gençleri uğurlamak için toplanan köylülerin arasına katılmadan önce İsmail için sessizce *talkan* (kavrulup öğütülmüş arpa veya buğday) hazırladı. *Bozodan* (darı, arpa veya mısırdan yapılan geleneksel içecek) neşelenen kuzeni Cumabay, onu da bu uğurlama toplantısına katılmaya çağırırdı. Seyde aslında gitmek istemiyordu; ancak durumundan şüphe edilmemesi için kuzeninin çağrısını kabul etti ve onunla birlikte gitti. Gençler ailelerini düşünerek şarkılar söylüyor ve şakalaşıyorlardı. Cumabay, gözlerini dağlara dikerek gururla bir veda ezgisi söyledi; diğerleri de onu alkışladı.

Düşlere Dalarken Seyde, düşüncelere dalmış hâlde bozkır boyunca hızla ilerleyen bir asker trenini hayal ediyordu. Trenin içindeki atlılar şarkılar söylüyor, karla kaplı Ala-Too dağlarına doğru el sallayarak vedalaşıyorlardı. Seyde, kendisini trenin ardından koşarken hayal etti; ardından bir telgraf direğine yaslanıp yalnız ve hüznü bir ezgiyi dinlediğini düşündü. Bu hayal karşısında derinden etkilenen Seyde, köylerinden ayrılan genç atlılara karşı güçlü bir anne sevgisi, gurur ve hüznü duydu. İsmail'e *talkan* (kavrulup öğütülmüş buğday) götürmesi gerektiğini hatırlayınca başını eğdi. Dışarıda köylüler gençleri kutsayarak uğurluyor, tekerleklerin ve atların çıkardığı sesler arasında onların ezgileri soğuk havada yankılanıyor, tren ve atlılar sislerin içinde yavaş yavaş kayboluyordu.

Seyde'nin İsmail'e Yiyecek Götürmesi Kadınlar yüksek sesle ağlıyor, teselli edilemez bir acı içinde gözyaşı döküyorlardı. Bu gençlerden hangileri geri dönecek, hangileri uzak topraklarda toprağa verilecekti? Köylüler tepede sessizlik içinde duruyordu. Seyde, onların hüznü yüzlerine bakarken kendi kendine,

Tanrı'yı öfkeliendirecek bir şey yapmaması ve kocasının kaçışını sürekli düşünerek kendini tüketmemesi gerektiğini söyledi. Onun tek dileği İsmail'in hayatta kalmasıydı. Köy sessizliğe büründüğünde Seyde, bir torba yiyeceği paltosunun altına sakladı; eline bir ip ve orak alarak kamış toplamaya gitmek üzere gizlice uzaklaştı. Boş yamaçların üzerine sis çökmüştü; sessizlik her yanı kaplamıştı. Seyde, korkuyla sisin içine bakarak hızla mağaraya doğru ilerledi.

Savaştan Gelen Mektuplar Çocuklar, Kurman'ın ağır çantasına gözlerini dikmiş, hâlâ mektup umuduyla bekliyorlardı. Kurman, yaşlı postacı, yalınayak çocuklara acıyor; boş ellerini göstererek mektupların pazar günü geleceğine söz veriyordu.

Her gün bazı evlerin önünden geçen Kurman, atı tökezlediğinde onu kamçılıyarak yavaşlığından dolayı söyleniyordu. Bu sırada Seyde odun taşıyordu. Komşusu Totoy'un yedi yaşındaki oğlu Asantay onu karşılamıştı. Asantay, Seyde'nin komşusunun ortanca oğluydu. Seyde'yi her gördüğünde ona sık sık İsmail'den mektup gelip gelmediğini soruyordu. Sırtındaki odun yükünün ağırlığı altında yorgun düşen Seyde duvara yaslandı. Geceleri, Kurman'a İsmail'in mektubunu sormaktan kaçındığını hatırlıyordu.

Komşu Totoy Birkaç gece önce Seyde, İsmail'in giysilerini sabaha kadar yıkamış, ardından ateşin üzerinde kurutmuştu. Sabahın erken saatlerinde su almaya gittiğinde, her yerin taze karla kaplandığını görünce şaşırıldı. Başının döndüğünü hissetti; hamile olabileceğinden endişelendi, ancak bunu uykusuzluğa bağladı.

Buz gibi soğuk mağarada yaşayan İsmail'i düşünerek onun için kaygılandı; aynı zamanda Totoy'un Seyde ve İsmail'in sırrını öğrenmesinden korktu. Karların içinde yürürken, elinde kovalarla gelen Totoy'u gördü. İki kadın, sessizlik içinde yalnızlık, kayıp ve sevdiklerinden haber alamamanın acısı üzerine konuştular. Seyde, Totoy'un iyiliğinden derinden etkilendi; ancak kendi kaygılarının ve kaderinin yükünü de taşımaya devam ediyordu.

Baydalı Totoy'un eşi Baydalı, bütün hayatı boyunca tarla sulama işiyle uğraşmış, suyu tarlalara büyük bir ustalıklarla yönlendiren biriydi. Köylüler onun dikkatli ve becerikli ellerini överdi; kadınlar hendeklerden geçerken o içten bir kahkahayla gülerdi. Akşamın solgun ışığında bile tarlalarda güçlü ve iyi kalpli bir koruyucu gibi dolaşırdı.

Komşuların evlerinde, Totoy ev işleriyle uğraşırken Baydalı sakin bir şekilde çocuklar için oyuncaklar yapardı. Cepheden gelen mektuplar artık kesilmişti; İsmail'den de hiçbir haber yoktu. Seyde, köy yöneticisi ve eski asker olan Mirzakul'un İsmail'in kaçışından şüphelenmesinden korkuyordu.

Bir zamanlar neşeli şarkılar söyleyen Mirzakul, savaşta artık sakatlanmış, ciddi ve sert bir insan olarak dönmüştü. Söylediği ezgiler bile savaşta gördüğü korkunç olayların izlerini taşıyordu.

Korku ve Kış Mücadelesi Mirzakul, Seyde ve Totoy'un evine geldi. Sert ancak onaylayıcı bir tavırla konuşarak, kocalarından haber alamayan Seyde ve Totoy'a dalları kesip yakacak odun hazırlamalarını söyledi. Seyde, onun İsmail'in saklandığını fark edeceğinden endişeleniyordu; ancak kocasını ele vermemeye kararlıydı. Totoy'a yardım ederken içinde sessiz bir mutluluk hissetti. Üretken bir işle uğraşmak ruhunu hafifletmişti; yine de Mirzakul'un delici bakışlarını hatırladıkça dikkatli ve temkinli olmaya devam ediyordu.

Seyde'nin Kocasını Koruma Kararlılığı Mirzakul gittikten sonra Seyde hızla eve döndü. Titreyen ellerini sakinleştirmek için buz gibi su içti ve kendi kendine onun İsmail'in sırrını bilmediğini söyledi. Kışın en sert günleri başlamıştı; tipi bastırıyor, yollar buz tutuyordu.

Hayat giderek zorlaşıyordu. Seyde tavuklarla ilgileniyor, tahılı el değirmeninde öğütüyor, ekmek pişiriyor ve İsmail için yiyecek ayırıyordu. İsmail yorgun ve donmuş hâlde geldiğinde ona şefkatle bakıyor; bitlerini temizliyor, ısınmasına yardımcı oluyor ve taze ekmek pişiriyordu. Açlığa ve yorgunluğa rağmen Seyde güçlü kalmaya kararlıydı. Kocasını korumaya, zorluklara dayanabilmeye ve çocuğunun hayatta kalmasını sağlamaya çalışıyordu. Aynı zamanda Totoy'un sessiz dayanıklılığına hayranlık duyuyordu.

Mirzakul Seyde ile Karşılaştı İki gün önce Seyde tütün ambarından dönerken Mirzakul köprüünün yanında ona yetişti. Sakin sesi Seyde'yi ürküttü; İsmail'in sırrını öğrenmiş olabileceğinden korktu. Mirzakul onu rahatlatmak için ertesi gün yapılacak tahıl dağıtımında Totoy'un gibi kalabalık ailelere öncelik verileceğini, Seyde'nin ailesinin ise bu kapsamda olmadığını açıkladı. Seyde rahatladı ve ona minnet duydu; ancak Mirzakul'un bakışlarından ve gösterdiği ilgiden çekinerek mesafesini korudu. Mirzakul bir süre daha orada

kaldı; ihtiyaç duyarsa oğlu için yardım edebileceğini söyledi. Gözlerinde Seyde'ye duyduğu güven ve hayranlık vardı. Seyde ise korku, utanç ve beklemediği bir şefkat duygusunun ağırlığı altında hızla eve yöneldi; kalbi hızla çarpıyor, ayaklarının altında karlar eziliyordu.

Baydalı'nın Ölümü Seyde, sert kış koşullarında ailesini doyurmaya ve yiyeceklerini korumaya çalışıyordu. Un yapmak için mısırı el değirmeninde öğütüyor; bir kısmını çocuğu için saklıyor, İsmail için yufka ekmeği pişiriyordu. Geriye kalan kepekten ise kendisi ve kayınvalidesi için bulamaç hazırlıyordu. Tahılı korumak için tavuklara bile yeterince yem verilmiyordu. Tüm yorgunluğuna ve çektiği acılara rağmen Seyde, İsmail'e bakmaya devam ediyor, onun soğukta hayatta kalıp kalamayacağı konusunda endişeleniyordu. Bir süre sonra komşuları Baydalı'nın Stalingrad'da kahramanca hayatını kaybettiği haberi geldi. Ancak köy halkı, Totoy'u ve çocuklarını korumak için bu acı haberi ona hemen söylemedi.

Seyde Sorguya Çekilir Şafak vakti Kurman telaşla geldi: NKVD (Sovyet gizli polis teşkilatı) Seyde'yi istiyordu. Seyde, köy meclisine götürüldüğünde titreyerek bir sandalyeye oturdu ve bir subayın sorularını dinledi. Subay, İsmail'in tüfeğiyle birlikte cepheden kaçtığını söylediğinde Seyde hiçbir şey bilmediğini söyledi. Kararlı ve sessizdi; onu ele vermeyeceğine yemin etmişti. Dışarı çıktığında Mirzakul yolunu kesti. Köy halkını sert sözlerle suçluyor ve İsmail'in teslim edilmesini istiyordu. Onun sözleri Seyde'nin korkularını yeniden alevlendirdi; Seyde öfkeyle karşılık vererek İsmail'i savundu. Öfkeden kendini kaybeden Mirzakul, kamçısını savurarak Seyde'ye vurdu. Seyde, kamçının omuzlarında bıraktığı yakıcı acıya rağmen sessizce, şaşkınlık içinde olduğu yerde kaldı. Mirzakul ise işe yaramaz hâle gelen kolunu tutarak oradan uzaklaştı. Aşağılanmış ve acı içinde kalan Seyde, sırrını korumaya yemin etti; ne pahasına olursa olsun İsmail'i koruyacaktı. Eve döndüğünde kayınvalidesi Beksaat'ın kucagina kapanarak ağladı.

Beksaat, Seyde ve İsmail için Endişelenir Her akşam köy sessizliğe büründüğünde, Seyde ve güçsüz düşmüş kayınvalidesi Beksaat, gizledikleri korkuları fısıltıyla paylaşırdı. Cepheden kaçan İsmail geceleri gizlice geri geliyor, onlar da onu beslemek ve saklamak için büyük çaba harcıyorlardı. Seyde, İsmail'in yakalanmaması ve sürgüne gönderilmemesi için dua ediyordu. Bir gece, İsmail'in giysilerini ocak başında kuruturken Beksaat sessizce hastalığının ağırlaştığını ve içinde taşıdığı derin üzüntüyü anlattı. Bu üzüntü kendisi için değil, korku ve yalnızlık içinde yaşamaya mahkûm olan Seyde ve İsmail içindi. Gözyaşları içinde geçmişte yaşadığı zorlukları, çocuklarını kaybetmesini ve bu köye Çatkal vadisinden nasıl geldiğini hatırladı.

Köyden Ayrılma Planı Seyde, kayınvalidesi Beksaat'tan kardeşleri Üsönkul ve Arın'ın aileleriyle birlikte Kırgızistan'ın Çatkal bölgesine taşındıklarını öğrendi. Orada hayatta kalmak, insanın becerisine ve gücüne bağlıydı. Geçmişte yaşadığı acıların — çocuklarını kaybetmenin, eşinin ölümünün ve sürgünün — ardından Beksaat, dağ geçidi yazın açıldığında Seyde'nin İsmail ve çocuklarıyla birlikte güvenlik için Çatkal bölgesine gitmesini önerdi. O gece Seyde bu planı İsmail'e anlattı. İsmail büyük bir sevinç duydu; yolculuğu hayal ediyor, vadiyi ve dayılarını gözünde canlandırıyordu. Beksaat, Seyde ve İsmail birlikte bu tehlikeli yolculuğa zihinsel olarak hazırlanmaya başladılar. Çatkal'da sonunda güvenli ve özgür bir hayat yaşayabileceklerine dair umut taşıyorlardı.

Hasta Beksaat İsmail ve Seyde, Çatkal'a kaçış planı yaptılar: Yazın gelmesini bekleyecek, sıcak giysiler ve bir haftalık yiyecek hazırlayacak, eşyalarını iki eşeğe yükleyeceklerdi. Eşeklerden biri erzakları taşıyacak, diğeri ise annesi Beksaat ile oğlu için binek olacaktı. Seyde, hasta kayınvalidesi Beksaat için endişeleniyor ve ona yardım etmesi için şifacı Emçi-Musa'yı çağırırdı. Emçi-Musa yanında getirdiği şifalı otlarla geldi. Beksaat'ı dikkatle muayene etti; yüzündeki ciddiyet ve tavrı, durumunun ağır olduğunu açıkça gösteriyordu. Emçi-Musa, Seyde'ye Beksaat'ın evde tek başına kalmaması gerektiğini söyledi; ancak kendisinin bir daha gelemeyeceğini de açıkça belli etti.

Beksaat'ın Ölümü O andan sonra Seyde, ölmek üzere olan kayınvalidesinin yanından hiç ayrılmadı. Beksaat giderek güçsüzleşiyor, konuşma yetisini kaybediyor; son düşüncelerini yalvaran gözleriyle anlatmaya çalışıyordu. Komşular sessizce gelip yardım ettiler; odun, yiyecek ve gerekli malzemeleri getirdiler. Gece çöktüğünde Seyde ona damla damla su içiriyor, aralarındaki sessiz vedaya tanıklık ediyordu. Bu veda, İsmail ve çocuklarıyla birlikte Çatkal'a kaçma hayalinin gerçekleşemeyecek olmasının derin hüznünü taşıyordu. Yaşlı kadının ölümü onların geleceğini ellerinden aldı. Seyde'nin yüreği acıyla doldu; çünkü

kocası ne yanlarına gelebiliyor ne de bir şey yapabiliyordu. O, kanun ve kader tarafından takip edilen bir kaçaktı ve bu durum onların güvenliğe ulaşma umutlarını da yok etmişti.

İsmail'in Nöbeti O gece İsmail, köye giden bildik yolda dikkatle ilerledi. İçinde bir terslik olduğunu hissediyordu. Ağaçların ve çalılarının arasına saklanarak içeriden gelen sesleri duydu; Mirzakul'un gelişini fark etti ve annesi için endişelendi. Ancak içeri dalmaya cesaret edemedi. Avludan, daha sonra da tepeden evi izledi ve sonunda annesinin öldüğüne inandı. Mezarlığın yamacında yeni kazılmış mezara gizlice yaklaştı ve cenaze törenini saklandığı yerden izledi. Kalabalık dağıldıktan sonra mezarın başına sürünerek gitti; taze toprağın üzerine kapanıp hıçkırarak ağladı. Savaşa lanet etti, annesinden af diledi ve düşmanlarından intikam alacağına yemin etti.

Kıtlık Baharı Kıtlık baharı gelmişti. Seyde, İsmail'le birlikte köyden ayrılacakları günü hayal ediyor, erzak hazırlıyor ve onu koruyabilmeyi umuyordu. Ilık hava içini biraz olsun ferahlatıyordu; ancak oğlunu zayıf ve aç görünce yeniden endişeleniyordu. Çocuğunu teselli ediyor, yakında ineğin yavru layacağını ve bebeğe süt vereceklerini söylüyordu. Bir yandan da ailenin yaşadığı sıkıntıları, öksüz çocukları, azalan yiyecekleri ve ineğin doğurmasını bekledikleri buzağıyı düşünüyordu.

İnek Çalındı O sabah Seyde su almaya gitmişti. Karla karışık bahar yağmuru yağıyordu. Totoy'un avlusundan gelen feryatları duydu; atlılar hızla geçip gitti. Koşarak oraya vardığında Totoy'un ağladığını gördü: Birileri kilidi kırmış ve ineği çalmıştı. Totoy, çocuklarının sütsüz kaldığını söyleyerek feryat ediyordu. Köylüler öfkeyle toplandı; yalnızca hırsızlığa değil, Baydalı'nın öksüz kalan ailesinin hedef alınmasına da kızmışlardı. Mirzakul, ineğin bulunması için arama emri verdi.

Seyde'nin İneği Arayışı Mirzakul, askerlerin yolu gözetlemesini emretmişti; ancak köyde at sayısı azdı. Seyde, İsmail'in yakalanmasından korktuğu için kayıp ineği sisli tarlalarda çaresizce aramaya başladı. İneğin bulunmasının insanların dikkatini köyden uzaklaştıracığına ve İsmail'i koruyacağına inanıyordu. Sislerin içinde koştu, çaresizlikle dua etti, dikenlere takılıp elbisesini yırttı. Sonunda ineği gördüğünü sandı; fakat yaklaştığında bunun yalnızca karla kaplı bir tümsek olduğunu fark etti. Bitkin bir hâlde eve döndüğünde ahır boştu; çocuğu ağlıyor, sütü kesilmişti. Kaygı, yorgunluk ve başarısızlık duygusunun ağırlığı altında Seyde yere yığıldı; yarı giyinik, üşümüş ve tükenmiş hâlde kaldı.

İsmail İneği Çaldı Gece yarısı Seyde bir kapı sesiyle uyandı; gelen İsmail'di. İçine büyük bir korku çöktü: Köy altüst olmuşken o bütün bu karmaşanın içinden çıkıp gelmişti. İsmail yere bir et torbası bıraktı; Seyde'nin yüreği ürperdi. "Sus!" diye fısıldadı İsmail; gözlerinde sert ve karanlık bir ifade vardı. Seyde ona doğru sürünerek yaklaştı ve kısık sesle, "Bizim ineğimizi kesmeliydin," dedi. "Ahmaklık etme!" diye karşılık verdi İsmail. "Hayat böyledir; herkes kendi başının çaresine bakar! Ne pahasına olursa olsun hayatta kalacağız!"

Seyde'nin Kararı Şafak sökmeye başlamıştı. İsmail ona eti saklamasını, pişirmesini ve kemikleri gömmesini söyledi. Uyuyan oğlunu kollarına alan Seyde, köyün yavaş yavaş uyanışını izledi; içinde derin bir acı ile kararlı bir güç birbirine karışıyordu. Sonunda et torbasını kaldırdı, ceketini sıkıca bağladı ve soğuk havaya doğru adım attı. Yanında yalnızca yiyecek değil, hayatta kalma azmini ve cesaretini de taşıyordu. Seyde, çocuğunu kucağına alarak dar koyun yolunda ilerledi. Onu, at üzerindeki Mirzakul ve iki asker takip ediyordu. Seyde, bu köye bir daha dönemeyeceğini biliyordu. Askerler onun cesaretine şaşırarak kendi aralarında fısıldaşıyorlardı. Kamışlarla kaplı yamaca geldiğinde Seyde durdu, başörtüsünü çözdü ve sessizce çocuğunu emzirdi. İleriden Mirzakul'a yönelen sert bir ses duyuldu. Mirzakul atını mahmuzladı; ancak o anda bir silah sesi yankılandı. Atın boynuna tutundu; biri savaşta kaybolmuş olan kollarından diğeri titriyordu. Ardından yere yığıldı. Askerler ateş açtı; İsmail ise kısa ve dağınık atışlarla karşılık verdi. Silah seslerinin yankısı sessiz dağlarda uzun süre dolaştı.

Seyde'nin Cesareti Seyde, çocuğunu göğsüne bastırarak sakın adımlarla kamışlara doğru yürüdü. Dudakları sıkıca kapalı, gözleri kararlıydı; sessiz bir güç taşıyordu. Askerler ona geri dönmesi için bağırdı, ancak Seyde durmadı. Dağlar sanki nefesini tutmuş, olacakları bekliyordu. Rüzgâr başörtüsünü omuzlarından çekip aldı, fakat o yürümeye devam etti. Kararlıydı.

Bir anda İsmail ortaya çıktı; elinde tüfeği, yüzünde yorgunluk, üzerindeki giysiler eski ve yıpranmıştı. Öfkeyle bakıyordu. Ancak Seyde'yi — çocuğuyla birlikte güçlü, yıkılmamış hâlde — görünce duraksadı.

Bir zamanlar tanıdığı kadın değişmişti. Bu görüntü karşısında ezilen İsmail, tüfeğini yere bıraktı ve ellerini kaldırarak teslim oldu. Seyde dimdik duruyordu. Kollarında hayatı ve umudu taşıyor; kararlılığıyla, gerçek cesareti temsil ediyordu.

KARAKTER ANALİZİ

İsmail

İsmail, Cengiz Aytmatov'un *Yüzyüze* eserindeki en karmaşık ve trajik karakterlerden biridir. Onun hikâyesi, savaşın insan üzerindeki ahlaki ve psikolojik etkilerini gösterir. Cepheden kaçışıyla başlayan süreç, onu korku, yalnızlık ve hayatta kalma mücadelesi içine sürükler. Ancak bu mücadele sırasında ailesinin ve toplumun değerlerinden uzaklaşır. Seyde'nin sevgisi ve fedakârlığına rağmen İsmail, korku ve bencillik nedeniyle yanlış kararlar verir. Bununla birlikte annesi Beksaat'ın ölümü karşısındaki acısı ve yaşadığı pişmanlık, onun tamamen duygusuz bir insan olmadığını gösterir. İsmail, savaşın insan karakterini nasıl değiştirebileceğini gösteren trajik bir figürdür.

Korkak İsmail'in en belirgin özelliği korkaklığıdır. Savaş sırasında cepheye gönderilen İsmail, savaşın zorluklarına dayanamayarak ordudan kaçır ve köy yakınlarında bir mağarada saklanır. Bu kaçıştan sonra Seyde, onun sırrını korumak için büyük bir yük taşır. NKVD tarafından sorgulandığında İsmail'i ele vermez ve kendi güvenliğini riske atar. Beksaat hastalandığında İsmail annesini görmek ister, ancak yalanlama korkusu nedeniyle eve açıkça gelemez. Annesinin ölümünü bile uzaktan izlemek zorunda kalır. Tüm bu olaylar, İsmail'in tehlike karşısında mücadele etmek yerine kaçmayı seçtiğini gösterir.

Bencil İsmail'in bencilliği özellikle Totoy'un ineğini çalmasıyla ortaya çıkar. Baydalı'nın savaşta ölümünden sonra Totoy, çocuklarıyla birlikte zor durumda kalır ve ineği ailesinin tek geçim kaynağıdır. Buna rağmen İsmail açlığını gidermek için ineği çalar ve etini Seyde'ye getirir. Seyde gerçeği öğrendiğinde büyük bir hayal kırıklığı yaşar; çünkü karşısındaki kişinin artık eskiden tanıdığı İsmail olmadığını fark eder. İsmail, kendi hayatta kalma mücadelesini başkalarının acılarının önüne koyar. Bu olay, savaşın onun değerlerini nasıl değiştirdiğini ve bencilliğinin giderek arttığını gösterir.

Güvenilmez İsmail, hikâye boyunca gerçekleri gizleyerek yaşamaya çalışır. Cepheden kaçtığını saklar ve mağarada gizlenerek Seyde ile Beksaat'ın da bu sırrı paylaşmasına neden olur. Seyde, kocasını korumak için köy halkına ve yetkililere karşı sessiz kalmak zorunda kalır. İsmail'in kaçışı, ailesini sürekli korku içinde yaşamaya mahkûm eder. Daha sonra Totoy'un ineğini çaldığında da yaptığı davranışı açıkça kabul etmek yerine hayatta kalma zorunluluğu olarak göstermeye çalışır. Gerçekleri saklaması ve sorumluluktan kaçması, onun hem ailesiyle hem de toplumla olan bağlarını zayıflatır.

Pişman İsmail'in karakterindeki en güçlü insani yönlerden biri pişmanlığıdır. Annesi Beksaat ağır hastalandığında onun yanında olmak ister, ancak kaçak olduğu için bunu yapamaz. Beksaat öldüğünde cenazeye gizlice yaklaşır ve uzaktan izler. Herkes ayrıldıktan sonra mezara gider, taze toprağın üzerine kapanarak ağlar, annesinden af diler ve savaşa lanet eder. Bu sahne, İsmail'in yaptığı seçimlerin sonuçlarını hissettiğini gösterir. Her ne kadar korku ve bencillik nedeniyle yanlış davranışlarda bulunsada, annesinin ölümü karşısındaki acısı onun vicdanının tamamen yok olmadığını ortaya koyar.

Saldırgan İsmail'in korkusu ve çaresizliği zaman zaman saldırgan davranışlara dönüşür. Seyde, Totoy'un ineğini çalmasının yanlış olduğunu söylediğinde İsmail öfkeyle karşılık verir. Hayatta kalmanın her şeyden önemli olduğunu savunur ve yaptığı hırsızlığı haklı göstermeye çalışır. Seyde'nin acısını anlamak yerine onu susturmaya çalışması, onun içindeki öfkeyi gösterir. İsmail'in saldırganlığı yalnızca başkalarına karşı değil, kendi suçluluğundan kaçış biçimidir. Yanlış kararlarının sorumluluğunu kabul etmek yerine öfkeye sığınır. Bu nedenle saldırganlığı, karakterindeki ahlaki ve psikolojik çöküşün bir göstergesidir.

Zayıf İradeli İsmail'in yaşamındaki olaylar, onun güçlü bir iradeye sahip olmadığını gösterir. Cepheden kaçması, mağarada saklanması ve sonunda komşusunun ineğini çalması, korkunun kararlarını yönlendirdiğini ortaya koyar. Her aşamada daha kolay olan yolu seçer ve bunun sonuçlarıyla yüzleşmekten

kaçınır. Ancak romanın sonunda Seyde'nin karşısına çıktığında büyük bir değişim yaşanır. Çocuğunu kucağına alan Seyde, artık korkan eski kadın değildir; güçlü ve kararlı bir insandır. İsmail onun cesareti karşısında kendi zayıflığını fark eder, tüfeğini bırakır ve teslim olur. Bu sahne, onun ahlaki yenilgisini simgeler.

Paraleller: İsmail ve Andrey Guskov: Savaş, Kaçış ve Vicdan Çatışması

İsmail ile Sovyet Rus yazarı Valentin Rasputin'in *Zhivi i pomni* (Yaşa ve Hatırla, 1974) romanındaki Andrey Guskov, savaş koşullarında insanın verdiği zor kararları ve bu kararların yol açtığı ahlaki sonuçları yansıtan benzer karakterlerdir. Rasputin, Sovyet Rus edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olarak eserlerinde özellikle vicdan, sorumluluk ve insanın zor koşullar altında yaptığı seçimlerin sonuçları üzerinde durur. *Zhivi i pomni* romanında Andrey Guskov'un cepheden kaçışı, hayatta kalma arzusu ile askerlik görevi, toplum beklentileri ve ahlaki sorumluluk arasındaki çatışmayı ortaya koyar.

Benzer şekilde İsmail de savaş sırasında cepheden kaçır. Her iki karakterin kaçışı, başlangıçta ölümden kurtulma ve yaşamını sürdürme içgüdüleriyle açıklanabilir. Ancak bu karar, onları özgürleştirmek yerine korku, yalnızlık ve suçluluk duygusuyla çevrili bir hayata sürükler. Savaşın fiziksel tehlikesinden kurtulmalarına rağmen toplumdaki uzaklaşır, ait oldukları çevreyle ve kendi vicdanlarıyla çatışmaya başlarlar.

İsmail ve Andrey'in saklanarak yaşamaları, yalnızca yetkililerden kaçış değildir; aynı zamanda kendi seçimlerinin yarattığı ahlaki yükten uzaklaşma çabasıdır. Her iki karakter de sevdiklerinin desteğine ihtiyaç duyar, ancak yaptıkları seçimlerin utancı ve korkusu onları giderek yalnızlaştırır. Onların kararlarının sonuçlarını yalnızca kendileri değil, eşleri ve aileleri de taşımak zorunda kalır. Böylece savaş, yalnızca cephede yıkıma neden olmaz; bireylerin aile bağlarını, toplumsal konumlarını ve ahlaki dünyalarını da derinden etkiler.

Bununla birlikte, iki karakterin psikolojik yapıları arasında önemli farklılıklar vardır. Andrey Guskov, yaptığı seçimin yanlışlığını daha bilinçli biçimde fark eden ve suçluluk duygusuyla yoğun bir iç hesaplaşma yaşayan bir karakterdir. İsmail ise korku, öfke ve çaresizlik arasında sıkışmış daha kırılgan bir kişilik sergiler. Onun trajedisi, hayatta kalma arzusunun zamanla insanî değerlerini, ilişkilerini ve kendine duyduğu saygıyı aşındırmasında ortaya çıkar.

İsmail ve Andrey Guskov arasındaki bu paralellik, *Yüzyüze* eserini Sovyet savaş edebiyatındaki ahlaki sorgulama geleneğiyle ilişkilendirir. Her iki eser de savaşı yalnızca kahramanlık ve zafer üzerinden değil; korku, zayıflık, vicdan, suçluluk ve insanın kendi seçimleriyle yüzleşme süreci üzerinden ele alır.

Seyde

Seyde, Cengiz Aytmatov'un *Yüzyüze* (Betme-bet) adlı eserindeki en güçlü ve ahlaki açıdan en karmaşık kadın karakterlerden biridir. Savaşın getirdiği yoksulluk, korku ve kayıplar içinde Seyde, hem ailesini korumaya çalışan sadık bir eş hem de doğru ile yanlış arasında seçim yapmak zorunda kalan güçlü bir kadın olarak öne çıkar. İsmail'in kaçışı nedeniyle ağır bir sorumluluk üstlenir; çocuğuna bakar, yaşlı kayınvalidesi Beksaat'a destek olur ve kocasının sırrını korur. Ancak yaşanan olaylar ilerledikçe Seyde yalnızca fedakâr bir eş olarak değil, vicdanı ve adalet duygusuyla hareket eden bağımsız bir karakter olarak gelişir.

Koruyucu Seyde'nin en belirgin özelliklerinden biri koruyucu yönüdür. İsmail cepheden kaçıp gizlice köye döndüğünde, Seyde onun güvenliği için büyük fedakârlıklarda bulunur. Ona yiyecek hazırlar, ekmek pişirir, giysilerini yıkar ve soğukta saklanan kocasının hayatta kalması için elinden geleni yapar. Kendi açlığına ve yorgunluğuna rağmen İsmail için yiyecek ayırır.

Seyde'nin koruyuculuğu yalnızca günlük bakım ile sınırlı değildir. NKVD tarafından sorguya alındığında İsmail'in kaçtığını bildiği hâlde onu ele vermez. Büyük bir korku yaşamasına rağmen sessiz kalır ve kocasını korumayı seçer. Ancak bu fedakârlık, onun üzerinde sürekli bir korku ve yalnızlık yükü oluşturur.

Şefkatli Seyde, yalnızca kendi ailesine değil, çevresindeki insanların acılarına karşı da duyarlı bir karakterdir. Savaş nedeniyle yaşanan kayıplar onu derinden etkiler. Özellikle Baydalı'nın ölümünden sonra Totoy'un çocuklarıyla yalnız kalmasına üzülür ve onun çektiği sıkıntıları kendi acısı gibi hisseder.

Totoy'un ineği çalındığında Seyde, bu olayın yalnızca bir hırsızlık olmadığını; bir annenin ve çocuklarının yaşamını tehdit eden büyük bir kayıp olduğunu anlar. Kendi sorunları ve İsmail'i koruma çabası içinde olmasına rağmen başkalarının acılarına duyarsızlaşmaz. Seyde'nin şefkati, savaşın insanları yalnızlaştırdığı bir ortamda insanî değerlerin korunmasını temsil eder.

Dayanıklı Seyde, roman boyunca ağır fiziksel ve duygusal zorluklara rağmen güçlü kalmayı başarır. Sert kış koşullarında yiyecek bulmaya çalışır, odun taşır, çocuğuna bakar ve ev işlerini sürdürür. Aynı zamanda İsmail'in kaçak olması nedeniyle sürekli yakalanma korkusu içinde yaşar.

Kayınvalidesi Beksaat hastalandığında Seyde onun başından ayrılmaz. Beksaat'ın ölümüyle birlikte hem bir aile büyüğünü kaybeder hem de Çatkal'a kaçış umutları sona erer. Buna rağmen yaşam mücadelesini sürdürür. Seyde'nin dayanıklılığı, yalnızca zorluklara katlanmasında değil, acı veren durumlarda bile sorumluluklarını yerine getirmesinde görülür.

Dikkatli İsmail'in sırrını saklamak zorunda kalan Seyde, sürekli dikkat ve korku içinde yaşar. Köydeki herkesin davranışlarını gözlemler; küçük bir sözün veya hareketin İsmail'in yerini ortaya çıkarabileceğini bilir. Bu nedenle hem konuşmalarında hem de davranışlarında son derece temkinlidir. Özellikle Mirzakul'un İsmail'den şüphelenebileceğini düşündüğünde dikkatli davranır. Mirzakul'un bakışlarından ve sorularından endişe eder, ancak hiçbir şekilde sırrını açığa çıkarmaz. Totoy'un da gerçeği öğrenmesinden korkar. Seyde'nin bu dikkatli tutumu, içinde bulunduğu tehlikeyi anlama yeteneğini ve ailesini koruma konusundaki kararlılığını gösterir.

Adaletli Seyde'nin karakter gelişimindeki en önemli özelliklerinden biri adalet duygusudur. Başlangıçta bütün çabası İsmail'i korumaktır. Ancak İsmail'in Totoy'un ineğini çaldığını öğrendiğinde büyük bir ahlaki çatışma yaşar. Seyde, kocasının açlık ve korku içinde olduğunu anlar; fakat onun davranışını kabul edemez. Çünkü Totoy, kocası Baydalı'yı savaşta kaybetmiş, çocuklarıyla birlikte zor durumda kalan bir kadındır ve inek ailesinin tek geçim kaynağıdır. Seyde, sevdiği bir insanı korumanın onun yanlışlarını onaylamak anlamına gelmediğini fark eder. Bu olay, onun yalnızca sadık değil, aynı zamanda vicdan sahibi ve adaletli bir insan olduğunu gösterir.

Cesur Seyde'nin cesareti roman boyunca gelişen en önemli özelliklerinden biridir. Başlangıçta cesareti sessiz fedakârlıklarında görülür: İsmail'i saklaması, sorgu sırasında susması ve tüm korkularına rağmen ailesini koruması onun içsel gücünü gösterir. Romanın sonunda Seyde'nin cesareti açık bir biçimde ortaya çıkar. İsmail'in yaptığı yanlışlar ve yaşanan trajedilerden sonra Seyde artık yalnızca kocasını koruyan bir kadın değildir. Çocuğunu kucağına alarak tehlikeli alana yürür ve korkuya teslim olmaz. İsmail'in karşısında duran bu güçlü Seyde, onun eski eşinden tamamen farklıdır. Seyde'nin cesareti, eserin ahlaki merkezini oluşturur ve insan onurunun korkudan daha güçlü olduğunu gösterir.

Paraleller: Seyde ve Nastena: Savaşın Gölgesinde Kalan Kadınlar

Valentin Rasputin'in *Zhivi i pomni (Yaşa ve Hatırla, 1974)* eserindeki Nastena ile Cengiz Aytmatov'un *Yüzyüze* eserindeki Seyde, savaşın yalnızca cephede yaşanan bir mücadele olmadığını, geride kalan insanların hayatlarını da derinden etkilediğini gösteren iki önemli kadın karakterdir. Her iki kadın da savaş nedeniyle ağır ahlaki sınavlardan geçer ve eşlerinin aldığı kararların sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalır.

Seyde, savaş sırasında kocası İsmail'in cepheden kaçmasıyla büyük bir iç çatışma yaşar. Bir yanda eşine duyduğu sevgi ve bağlılık, diğer yanda toplumun değerleri ve kendi vicdanı arasında kalır. Nastena da benzer bir durumla karşı karşıyadır. Kocasını Andrey'in savaştan kaçıp gizlice geri dönmesi, onu sevdiği insanı koruma isteği ile doğru olanı yapma sorumluluğu arasında bırakır.

Her iki karakterin ortak noktası, savaşın kadınlara görünmez bir yük yüklemesidir. Seyde ve Nastena, kendi seçimlerinden çok başkalarının kararlarının sonuçlarını taşırlar. Kocalarını korumaya çalışırken toplumdan uzaklaşır, yalnızlık ve suçluluk duygusuyla mücadele ederler. Onların yaşadığı çatışma, savaşın aile ilişkileri ve insan vicdanı üzerindeki yıkıcı etkisini ortaya koyar.

Bununla birlikte iki karakterin kaderi farklı biçimlerde gelişir. Seyde, yaşadığı acılara rağmen gerçeklerle yüzleşerek ahlaki bir karar vermeye çalışır. Nastena ise sevgi ve sadakat duygusunun ağırlığı

altında giderek daha büyük bir yalnızlığa sürüklenir. Rasputin, Nastena'nın trajedisi üzerinden savaşın insan ruhunda açtığı derin yaraları gösterirken; Aytmатов, Seyde'nin hikâyesi aracılığıyla savaş döneminde bireysel ahlak, aile ve toplum arasındaki çatışmayı ele alır.

Seyde ve Nastena, savaş edebiyatında fedakârlık, sadakat ve ahlaki sorumluluk temalarını taşıyan güçlü kadın figürleridir. Her iki karakter de savaşın yalnızca erkeklerin yaşadığı bir deneyim olmadığını; kadınların da sevgi, kayıp, korku ve vicdan arasında ağır sınavlardan geçtiğini gösterir.

Mırzakul

Mırzakul, Cengiz Aytmатов'un *Yüzyüze* adlı eserinde savaşın insan üzerindeki etkisini ve köy toplumunun ahlaki değerlerini temsil eden önemli yan karakterlerden biridir. Savaştan yaralı ve değişmiş olarak dönen Mırzakul, geçmişteki neşeli ve şarkı söyleyen kişiliğinden uzaklaşmış, ciddi ve sert bir insana dönüşmüştür. Ancak dış görünüşündeki sertliğin altında adalet duygusu, sorumluluk bilinci ve insanlara karşı duyduğu saygı vardır. Köyün yöneticisi olarak düzeni korumaya çalışırken İsmail'in kaçışından şüphelenir ve Seyde üzerinde büyük bir baskı oluşturur. Mırzakul, hem savaşın yarattığı travmayı taşıyan hem de doğru ile yanlış arasındaki mücadeleyi temsil eden karmaşık bir karakterdir.

Sorumlu Mırzakul'un en belirgin özelliklerinden biri sorumluluk duygusudur. Savaştan sakat dönmesine rağmen köyün düzeniyle ilgilenmeye devam eder. Kışın zor koşullarında köylüleri çalışmaya teşvik eder, yakacak hazırlamalarını ister ve insanların hayatta kalabilmesi için gerekli düzenlemeleri yapar. Baydalı'nın ölümünden sonra köyde yaşanan zorluklara kayıtsız kalmaz. Totoy ve çocuklarının durumunu önemser, köy halkının ihtiyaçlarını gözetir. İsmail'in kaçak olduğunu öğrendiğinde de bunu yalnızca kişisel bir mesele olarak değil, toplum düzenini tehdit eden bir durum olarak değerlendirir. Onun sorumluluk anlayışı, savaş koşullarında bile görev duygusunu koruduğunu gösterir.

Adil Mırzakul, köyde düzeni ve adaleti sağlamaya çalışan bir karakterdir. İsmail'in cepheden kaçtığını düşündüğünde, onun yakalanmasını ister; çünkü askerlik görevini terk etmenin yalnızca bireysel değil, toplumsal bir ihanet olduğuna inanır.

Ancak Mırzakul'un adalet anlayışı zaman zaman sert ve acımasız bir biçimde ortaya çıkar. Seyde ile karşılaştığında İsmail'in saklandığını bilip bilmediğini anlamaya çalışır. Seyde'nin onu savunması karşısında öfkelenir ve kırbacıyla ona vurur. Bu olay, onun adalet arayışının öfke ve savaşın bıraktığı sertlikle birleştiğini gösterir. Mırzakul doğru olanı korumaya çalışırken insanî hassasiyetlerini zaman zaman kaybeder.

Yaralı Mırzakul'un karakteri savaşın bıraktığı fiziksel ve ruhsal yaralarla şekillenir. Savaştan önce canlı, şarkı söyleyen ve neşeli biri olarak tanınırken, savaş sonrasında sakat, sessiz ve sert bir insana dönüşür. Kaybettiği kolu, yalnızca fiziksel bir eksiklik değil, savaşın onun ruhunda açtığı yaranın da sembolüdür.

Seyde, onun eski hâlini hatırlarken artık karşısında farklı bir insan görür. Mırzakul'un sert davranışlarının arkasında savaşın getirdiği acılar ve travmalar vardır. Bu yönüyle Aytmатов, onun aracılığıyla savaşın yalnızca cephedeki askerleri değil, hayatta kalanların kişiliklerini de değiştirdiğini gösterir.

Şüpheli Mırzakul, İsmail'in kaçışı konusunda dikkatli ve şüphelidir. Köydeki davranışları gözlemler ve bazı şeylerin yolunda olmadığını fark eder. Seyde'nin tavırlarından ve sessizliğinden kuşkullanır; ancak elinde kesin bir kanıt olmadığı için gerçeğe ulaşmaya çalışır. Seyde, Mırzakul'un bakışlarından ve sorularından rahatsız olur. Onun İsmail'in saklandığını anlayacağından korkar. Mırzakul'un bu şüpheli yönü, köydeki gerginliği artırır ve Seyde'nin sürekli dikkatli yaşamasına neden olur.

Sert ama Merhametli Mırzakul dışarıdan sert, hatta acımasız görünen bir karakterdir; ancak davranışlarının altında insanlara karşı ilgisi de vardır. Seyde ile konuşmasında onun oğluna yardım edebileceğini söylemesi, içinde hâlâ merhamet bulunduğunu gösterir. Seyde'ye duyduğu güven ve saygı, sert tavrının arkasındaki insanî yönünü ortaya çıkarır. Onun trajedisi, merhamet ile görev duygusu arasında sıkışmış olmasıdır. İsmail'i affedemez; çünkü savaşta görevini yerine getiren insanların fedakârlıklarını düşünür. Ancak Seyde'nin yaşadığı acıyı da tamamen görmezden gelemaz. Mırzakul, savaş sonrası toplumun ahlaki çatışmalarını taşıyan karmaşık bir karakterdir.

TEMALAR

Toplum

Kültür: Halk Ezgileri ve Ağıt Geleneği

Kırgız kültüründe halk ezgileri, duyguların ifade edilmesi, toplumsal deneyimlerin aktarılması ve ortak hafızanın korunması açısından önemli bir yere sahiptir. *Yüzyüze (Betme-bet)* eserinde ezgiler, savaşın insanlar üzerindeki etkisini, ayrılığı ve kayıpları anlamlandırmanın bir yolu olarak kullanılır. Cepheye giden gençler için söylenen veda ezgileri, gurur ve hüznü aynı anda taşır. Köylüler, savaşa gidenlerin cesaretini ve görev bilincini takdir ederken, aynı zamanda kimin geri döneceğini, kimin uzak topraklarda kalacağını bilmenin acısını yaşarlar.

Bu ezgiler, insanların doğdukları topraklarla, aileleriyle ve yaşadıkları toplumla kurdukları güçlü bağı yansıtır. Askerler için köy yalnızca bir yerleşim yeri değil; çocukluk anılarının, sevdiklerinin ve ait oldukları dünyanın simgesidir. Ayrılık ezgileri, geride bırakılan ailelere duyulan sevgiyi, vatana bağlılığı ve bilinmeyen geleceğin yarattığı kaygıyı dile getirir. Böylece savaş yolculuğu yalnızca bireysel bir deneyim olmaktan çıkar ve bütün köyün paylaştığı ortak bir duyguya dönüşür.

Eserde halk ezgileri, ölüm ve yas zamanlarında da önemli bir işlev üstlenir. Cepheden bir ölüm haberi geldiğinde, bu kayıp yalnızca ölen kişinin ailesini değil, bütün köyü etkiler. Kadınların söylediği ağıtlar (koşok), kaybedilen kişinin hatırasını yaşatır ve toplumun acısını ifade etmesine yardımcı olur. Bu geleneksel söyleyiş biçimi, savaşta hayatını kaybeden insanların unutulmamasını sağlar ve geçmişle bağ kurulmasına katkıda bulunur.

Aytmatov, halk ezgileri aracılığıyla Kırgız toplumunun savaş ve kayıp dönemlerinde kültürel değerlerine nasıl tutunduğunu gösterir. Ezgiler, yalnızca duygusal bir ifade biçimi değil; insanların yaşadığı acıları anlamlandıran, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve ortak hafızayı koruyan kültürel bir unsurdur. Bu nedenle eserde müzik, bireysel duyguların ötesine geçerek toplumun tarihsel deneyimlerini taşıyan önemli bir anlatım aracına dönüşür.

Örnek Sahne: Eserde genç erkekler savaşa uğurlanırken köylüler tarafından söylenen veda ezgileri, ayrılığın acısını ve vatana bağlılığı birlikte yansıtır:

Altmış vagon ardında,
Uçar tren uzaklara,
Köyümden ayrılıyorum,
Elveda sevdiklerime...

Yetmiş vagon peşinde,
Koşar tren dağlara,
Köyümden ayrılıyorum,
Hasret kaldım yurtlara...

Bu dizelerde tren, köyden ve sevdiklerinden uzaklaşmayı simgeler. Ezgi ise savaşa giden insanların geride bıraktıkları dünyayla olan duygusal bağını korur. Böylece ayrılık anı, yalnızca bir yolculuk değil; hafızada kalan derin bir toplumsal deneyim hâline gelir.

Savaş:

Savaştan Kaçış

Savaştan kaçış teması, *Yüzyüze* eserinde özellikle İsmail'in karakteri üzerinden işlenir. Savaşın yarattığı şiddet, korku ve karmaşa karşısında İsmail, cepheye kalıp mücadele etmek yerine ordudan kaçmayı ve hayatını korumak için saklanmayı seçer. Onun kaçışı yalnızca fiziksel bir uzaklaşma değildir; aynı zamanda savaşın getirdiği sorumluluklardan, görev duygusundan ve ahlaki yüklerden kaçışı da ifade eder. İsmail, kurşunlardan ve ölüm tehlikesinden kurtulmaya çalışırken, aynı zamanda toplumun ondan beklediği cesaret ve fedakârlık anlayışından uzaklaşır.

Ancak bu karar onun yaşamını kurtarsa da ağır sonuçlara yol açar. İsmail, köy halkının gözünde korkak ve güvenilmez biri hâline gelir. Kaçışı, Seyde ile olan ilişkisini de derinden etkiler. Seyde, bir yandan kocasını korumak ve ona sadık kalmak isterken, diğer yandan onun davranışlarının ahlaki sonuçlarıyla

yüzleşmek zorunda kalır. Böylece savaş, yalnızca cephede yaşanan bir mücadele olmaktan çıkar; aile ilişkilerini, toplumsal bağları ve bireyin vicdanını etkileyen bir deneyime dönüşür.

Aytmatov, İsmail'in kaçıışı aracılığıyla savaş karşısında insanın hayatta kalma içgüdüsunü ve bu içgüdüünün doğurduğu ahlaki çatışmaları ele alır. İsmail tamamen kötü bir karakter olarak sunulmaz; onun korkusu, insanın ölüm karşısındaki zayıflığını gösterir. Ancak hayatta kalma arzusu, sorumluluklarını ve çevresindeki insanların acılarını görmezden gelmesine neden olur.

Eserde savaştan kaçış, cesaret ve korkaklık arasındaki sınırları sorgulayan bir tema hâline gelir. Aytmato, savaşın yalnızca bedenleri değil, insanların değerlerini, ilişkilerini ve iç dünyalarını da yaradığını gösterir. İsmail'in hikâyesi, savaş koşullarında verilen bireysel kararların hem kişisel hem de toplumsal sonuçlarını ortaya koyar.

Örnek Sahne: İsmail, savaştan kaçmaya karar verdiğinde gizlice trenden atlar ve karanlığın içinde kaybolur. Yorgun ve korku içinde köye doğru ilerler. Eve ulaştığında Seyde, bebeğini emzirirken onun tanıdık sesini duyar. Kocasının hayatta olduğunu öğrenmek Seyde'yi büyük bir sevince boğar; ancak kısa süre içinde gerçeği fark eder: İsmail cepheden dönmüş olsa da artık bir asker değil, kaçak bir adamdır. Bu dönüş, aile için hem mutluluk hem de büyük bir korkunun başlangıcı olur. Seyde'nin sevgisi, İsmail'in kaçışının yarattığı ağır yükü birleştirir.

Kıtlık

Savaş dönemlerinde kıtlık, toplumların günlük yaşamını derinden etkileyen en ağır sorunlardan biridir. *Yüzyüze* eserinde kıtlık, savaşın köy halkı üzerindeki ekonomik ve ahlaki etkilerini gösteren önemli bir temadır. Tarımsal üretimin azalması, hayvanların kaybedilmesi ve yiyecek kaynaklarının sınırlanması, insanların yaşamını giderek zorlaştırır. Yiyecek, yalnızca temel bir ihtiyaç olmaktan çıkarak hayatta kalmanın temel koşuluna dönüşür.

Romanda Seyde'nin yaşamı, savaş dönemindeki yokluğu ve geçim sıkıntısını açık biçimde yansıtır. O, azalan yiyecekleri dikkatle kullanır, çocuğunun ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli çaba gösterir. Açlık, insanların yalnızca bedenlerini değil, düşüncelerini ve kararlarını da etkiler. Sürekli yokluk korkusu, köylüler üzerinde ağır bir psikolojik baskı oluşturur.

Kıtlığın en çarpıcı sonuçlarından biri, insanların ahlaki sınırlarla karşı karşıya kalmasıdır. İsmail'in Totoy'un ineğini çalması, açlığın bireyleri nasıl bencil ve yıkıcı seçimlere sürükleyebileceğini gösterir. Ancak bu olay aynı zamanda köy toplumunun adalet anlayışını ortaya çıkarır. Baydalı'nın ölümünden sonra çocuklarıyla yalnız kalan Totoy'un ineğinin çalınması, köylüler tarafından sıradan bir hırsızlık olarak değil, savunmasız bir aileye yapılan büyük bir haksızlık olarak görülür.

Aytmatov, kıtlığı yalnızca yiyecek eksikliği olarak değil, savaşın toplum üzerindeki ahlaki ve sosyal etkilerinden biri olarak ele alır. Açlık, insanların ilişkilerini sınarken, aynı zamanda hangi değerlerin korunmaya devam ettiğini de ortaya çıkarır.

Örnek Sahne: Totoy'un avlusundan gelen sesler üzerine Seyde su kovalarını bırakıp oraya koşar. Birinin ahırın kilidini kırarak ineği çaldığını öğrenir. Totoy, çocuklarının artık sütsüz kalacağını söyleyerek büyük bir üzüntü yaşar. Köylüler hemen toplanır; öfkeleri yalnızca hırsızlığa değil, Baydalı'nın ölümünden sonra yalnız kalan bu ailenin uğradığı haksızlığa yönelir. Mirzakul arama yapılması için emir verir. Bu sahne, savaş döneminde kıtlığın en savunmasız insanları nasıl etkilediğini gösterir.

Psikoloji

Korku

Korku, *Yüzyüze* eserinde savaşın bireylerin iç dünyasında yarattığı en güçlü duygulardan biridir. Seyde'nin korkusu, sevgi ve sorumluluk duygusuyla şekillenir. Genç bir eş ve anne olarak bir yandan kaçak durumundaki kocası İsmail'i korumaya çalışırken, diğer yandan küçük çocuğunun güvenliğini sağlamaya çalışır. Bu nedenle korku, onun yaşamının sürekli bir parçası hâline gelir. Kapının çalınması, dışarıdan gelen bir ses veya beklenmedik bir karşılaşma, İsmail'in yakalanacağı endişesini yeniden canlandırır.

Ancak Seyde'nin korkusu onu güçsüzleştirmez. Aksine, onun dayanıklılığını ve sessiz cesaretini ortaya çıkarır. İsmail'in giysilerini saklayarak yıkaması, ona yiyecek hazırlaması ve sorgu sırasında gerçeği

gizlemesi, korkuya rağmen sorumluluklarını yerine getirdiğini gösterir. Seyde için korku, sevgiden ayrılmaz bir duygudur; sevdiği insanı koruma isteği, onu sürekli bir tehlike içinde yaşamaya zorlar.

İsmail'in korkusu ise daha karmaşık ve yıkıcıdır. Cephede asker olarak bulunan İsmail, savaşın şiddeti karşısında kaçmayı seçer ve sonrasında sürekli saklanarak yaşar. Yakalanma korkusu, zamanla öfkeye, çaresizliğe ve saldırganlığa dönüşür. Ancak onun korkusu yalnızca yetkililer tarafından cezalandırılma endişesi değildir; aynı zamanda yaptığı seçimlerin yarattığı suçluluk duygusuyla da bağlantılıdır. Savaş alanından kaçması, onu hem toplumdan hem de kendi vicdanından uzaklaştırır.

Aytmatov, Seyde ve İsmail üzerinden korkunun insanlarda farklı sonuçlar doğurabileceğini gösterir. Seyde'nin korkusu sevgi ve sorumlulukla birleşerek dayanıklılığa dönüşürken, İsmail'in korkusu onu yalnızlığa ve ahlaki çöküşe sürükler. Böylece korku, eserde yalnızca bir duygu değil, karakterlerin seçimlerini belirleyen psikolojik bir güç olarak işlenir.

Örnek Sahne: Seyde'nin korkusu, İsmail'in giysilerini gece boyunca yıkadığı sahnede açıkça görülür. Her dış ses, her kapı hareketi onu ürkütür; birinin sırrını öğrenmesinden endişe eder. Sabah Totoy ile karşılaştığında kaygısı daha da artar; çünkü yaptığı işin fark edilmiş olabileceğinden korkar. Kendi söylediği sözlere bile dikkat eder, bedeninde sürekli bir gerginlik hisseder. Bu sahne, Seyde'nin günlük yaşamının nasıl sürekli bir tehdit ve kaygı altında geçtiğini gösterir. Ancak onun korkusu, görevlerini bırakmasına değil, daha dikkatli ve kararlı davranmasına neden olur.

Kişilik Değişimi

İsmail ve Seyde, yaşadıkları olağanüstü koşullar nedeniyle romanda önemli kişilik değişimleri geçiren iki temel karakterdir. Savaş, açlık, korku ve hayatta kalma mücadelesi, onların geçmişteki kimlikleriyle yüzleşmelerine neden olur. İsmail, başlangıçta ailesine bağlı, sıradan ve sorumluluk sahibi bir insan olarak görülürken, savaşın ve kaçak yaşamın baskısı altında giderek değişir. Seyde ise başlangıçta korku ve belirsizlik içinde hareket eden genç bir kadinken, yaşanan olaylar sonucunda güçlü, kararlı ve ahlaki sorumluluk taşıyan bir kişiliğe dönüşür.

İsmail'in değişimi, korku ve hayatta kalma içgüdüleriyle şekillenir. Cepheden kaçmadan önce o, ailesine ve toplumuna bağlı bir asker ve eş olarak görülür. Ancak sürekli yakalanma korkusu, açlık ve ağır yaşam koşulları onun davranışlarını değiştirir. Sevdiği insanlara karşı duyguları tamamen kaybolmasa da hayatta kalma arzusu ahlaki değerlerinin önüne geçer. Totoy'un ineğini çalması, bu değişimin en belirgin göstergesidir. Daha önce koruyucu ve sorumlu bir insan olarak görülen İsmail, artık kendi yaşamını sürdürmek için başkalarının acısını görmezden gelen birine dönüşür.

İsmail aynı zamanda toplumun kurallarına ve otoriteye karşı gelen bir kişiliğe dönüşür. Askerlik görevini terk ederek yalnızca devletten değil, içinde yaşadığı toplumun değerlerinden de uzaklaşır. Korku ve çaresizlik, onun içinde biriken öfkenin dışa vurulmasına neden olur. Seyde ile tartışmalarında gösterdiği saldırganlık, yalnızca öfkesini değil, kendi seçimleriyle yüzleşememesini de ortaya koyar.

Seyde'nin değişimi ise daha farklı bir yönde gelişir. Başlangıçta İsmail'in güvenliği ve çocuğunun geleceği konusunda sürekli kaygı duyan Seyde, olayların ilerlemesiyle daha güçlü ve kararlı bir kadın hâline gelir. İsmail'i saklar, ona yardım eder ve sorgu sırasında sessiz kalarak büyük bir cesaret gösterir. Ancak yaşadığı deneyimler onu yalnızca sadık bir eş değil, kendi kararlarını verebilen bir birey hâline getirir.

Seyde'nin kişiliğindeki en önemli değişim, bağımlı bir eşten koruyucu ve ahlaki sorumluluk sahibi bir kadına dönüşmesidir. İsmail'i sevmesine rağmen onun yanlışlarını sorgulamaya başlar. Totoy'un ineğinin çalınması, Seyde'nin sevgi ile adalet arasında seçim yapmasına neden olur. Böylece korku içindeki genç kadın, vicdanına göre hareket edebilen güçlü bir karaktere dönüşür.

Örnek Sahne: Seyde, oğlunu kucağına alarak gerekli eşyaları ve eti yanına alır ve karlı dar bir patikadan ilerler. Onu atlı Mirzakul ve iki asker takip etmektedir. onları İsmail'in saklandığı yere götürmektedir. İçinde korku olsa da kararlılığını kaybetmez. Bu an, Seyde'nin yaşadığı büyük dönüşümü gösterir. Bir zamanlar yalnızca kocasını korumaya çalışan, kaygılı ve çekingen bir kadinken artık zor kararlar verebilen güçlü bir kişiliğe ulaşmıştır. Buna karşılık İsmail, korku ve çaresizlik içinde sevdiği insanlardan uzaklaşmış, hayatta kalma mücadelesi onu eski kimliğinden koparmıştır. Seyde'nin gücü ve İsmail'in çöküşü aynı olay içinde karşılaştırılır.

Yas ve Evlat Acısı: İsmail'in Annesinin Ölümü

İsmail'in annesini kaybetmesi, romandaki en güçlü duygusal kırılma noktalarından biridir. Annesine duyduğu sevgi derin ve sarsılmazdır; ancak kaçak durumda olduğu için onun ölümüne ve cenazesine açıkça katılamaz. Bu durum, yaşadığı acıyı daha da ağırlaştırır. İsmail yalnızca annesini kaybetmenin hüznünü değil, aynı zamanda ona son görevini yerine getirememenin çaresizliğini de yaşar.

Annesinin cenazesini uzaktan izlemek zorunda kalması, onun içinde büyük bir suçluluk duygusu yaratır. Annesi hastayken yanında olamaması, onu koruyamaması ve vedalaşamaması, acısını derinleştirir. Bu nedenle İsmail'in yası yalnızca duygusal değil, aynı zamanda bedensel bir tepkiye dönüşür. Titremesi, dudaklarını kanatacak kadar ısırması ve mezarın başında toprağa kapanması, yaşadığı sarsıntının yoğunluğunu gösterir.

İsmail'in acısı, annesine duyduğu sevgiyle birlikte savaş ve kader karşısındaki öfkeyle birleşir. Annesinin ölümünde yalnızca kendi kaybını değil, savaşın insan hayatında yarattığı yıkımı da görür. İçindeki öfke, çaresizlik ve pişmanlık, annesinden af dileme isteğiyle iç içe geçer. Onun haykırıları, savaşa ve yaşadığı haksızlıklara karşı bir isyan niteliği taşıırken, aynı zamanda annesiyle arasındaki güçlü bağı ortaya koyar.

Aytmatov, İsmail'in yas süreci aracılığıyla kaybın yalnızca bir ayrılık olmadığını; sevgi, suçluluk ve bağlılığın birlikte yaşandığı karmaşık bir ruh hâli olduğunu gösterir. Anne kaybı, İsmail'in iç dünyasını sarsar ve onun hem insani yönünü hem de yaşadığı ahlaki çöküşün sonuçlarını görünür kılar. Yas, burada yalnızca acının ifadesi değil, kaybedilen kişiyle devam eden manevi bağın göstergesidir.

Örnek Sahne: İsmail, annesinin cenazesini gizlendiği tepeden izlemek zorunda kalır. Gelenek gereği cenazenin başında olması gerekirken, kaçak olduğu için uzaktan bakar. Annesinin mezara indirilişini, duaların okunmasını ve toprağın üzerine atılmasını sessizce takip eder. Herkes ayrıldıktan sonra taze mezara yaklaşır, toprağa sarılır ve gözyaşları içinde annesinden af diler. İçindeki öfke ve acı birbirine karışır; ancak bütün isyanının altında annesine duyduğu derin sevgi vardır.

Hayatta Kalma

Hayatta kalma, eserde bütün karakterlerin yaşamlarını, korkularını ve seçimlerini belirleyen temel temalardan biridir. Savaş, aileleri parçalamış, köyleri yoksullaştırmış ve insanları çoğu zaman kendi isteklerinden çok çaresizlikleriyle hareket etmeye zorlamıştır. Bu koşullar altında hayatta kalmak, yalnızca fiziksel varlığını sürdürmek değil; aynı zamanda ahlaki değerleri koruyabilme mücadelesi hâline gelir.

Seyde için hayatta kalma, dayanma ve fedakârlık anlamına gelir. O, kaçak durumundaki kocasını saklarken çevresindeki insanların şüphesini çekmemek için sürekli dikkatli davranır. Açlık, uykusuz geceler ve sert kış koşullarına rağmen İsmail'e yiyecek götürür, giysilerini yıkar ve onun yaşamını sürdürebilmesi için elinden geleni yapar. Seyde'nin mücadelesi yalnızca ailesini koruma çabası değildir; aynı zamanda zor koşullar altında merhametini, sadakatini ve insanlığını kaybetmeme çabasıdır. Bu yönüyle onun hayatta kalma mücadelesi fiziksel olduğu kadar ahlaki bir nitelik taşır.

Köy halkı da savaşın yarattığı yokluk içinde yaşam mücadelesi verir. Yiyecek kıtlığı, soğuk hava ve kayıplar, insanların günlük hayatını zorlaştırır. Ancak bu zorluklar aynı zamanda onların dayanışma anlayışını ve ahlaki sınırlarını sınar. Savaş, hayatta kalmayı yalnızca bir ihtiyaç değil, insanın değerleriyle yüzleştiği bir sınav hâline getirir.

İsmail'in hayatta kalma mücadelesi ise daha trajiktir. Askerden kaçtıktan sonra mağaralarda saklanarak yaşar; korku, suçluluk ve yalnızlık içinde giderek toplumdan kopar. Bedeni zayıflarken, ruhsal dünyası da öfke ve utançla şekillenir. Yaşamını koruma arzusu, onu sevdiği insanlardan uzaklaştırır ve ahlaki çöküşe sürükler. Onun hayatta kalışı bir kurtuluş değil, geçmiş seçimlerinin ağırlığı altında süren bir cezaya dönüşür.

Eserde hayatta kalma teması, insanın en zor koşullarda nasıl değişebileceğini gösterir. Seyde'nin mücadelesi dayanıklılık ve fedakârlıkla, İsmail'in mücadelesi ise korku ve çaresizlikle biçimlenir. Böylece savaşın yalnızca bedenleri değil, insanların ruhlarını ve değerlerini de etkilediği ortaya konur.

Örnek Sahne: O gece Seyde kapının çalınmasıyla uyanır. İsmail sessizce içeri girer ve ağır bir çuval bırakır. İçinden et çıkar; Seyde ne olduğunu anlayınca dehşete kapılır. İsmail ondan susmasını ister ve ineği kendisinin çaldığını söyler. Seyde, komşuları Totoy'un çocuklarını düşünerek bunun yanlış olduğunu dile getirir. Ancak İsmail öfkeyle hayatta kalmak için her şeyi yapacağını söyler; açlıktan ve soğuktan ölmek

istemediğini savunur. Seyde, karşısındaki insanın artık eskisi gibi olmadığını fark ederek korku ve utanç içinde kalır. Bu sahne, hayatta kalma içgüdüsünün insanı nasıl ahlaki bir çatışmaya sürüklediğini gösterir.

Etik

Sadakat ve Sadakatsizlik

Sadakat ve sadakatsizlik arasındaki çatışma, eserde en belirgin ahlaki meselelerden biri olarak ortaya çıkar. İsmail'in korkaklığı, düşüncesiz davranışları ve yaptığı yanlış seçimlere rağmen Seyde, kocasına ve çocuğuna karşı güçlü bir bağlılık gösterir. Ancak onun sadakati kolay bir sınav değildir. Savaşın yarattığı korku, kıtlığın getirdiği yoksulluk ve köy toplumunun baskısı, Seyde'yi sürekli zor kararlarla karşı karşıya bırakır.

Seyde, İsmail'in askerden kaçmasına rağmen onu terk etmez. Onu saklar, ihtiyaçlarını karşılar ve yakalanmaması için büyük fedakârlıklarda bulunur. Ancak bu bağlılık, onun bütün davranışlarını kabul ettiği anlamına gelmez. Özellikle İsmail'in Totoy'un ineğini çalması, Seyde'nin eşine duyduğu sevgi ile adalet anlayışı arasında kalmasına neden olur. O, ailesini koruma sorumluluğu ile toplum karşısındaki ahlaki yükümlülüğü arasında derin bir çatışma yaşar.

Seyde'nin sadakati, yalnızca eşine bağlılık olarak değil, aynı zamanda dayanma gücü ve sorumluluk duygusu olarak görülür. O, fiziksel yorgunluğa, korkuya ve aşağılanmaya rağmen görevlerinden vazgeçmez. İsmail'i koruma isteği, onun sevgisini gösterirken aynı zamanda taşıdığı ağır yükü de ortaya koyar. Seyde'nin yaşadığı ikilem, zor koşullarda sadakatin ne anlama geldiğini sorguladır: Sevdiği kişiyi korumak mı, yoksa doğru olduğuna inandığı şeyi yapmak mı?

Aytmatov, Seyde'nin karakteri aracılığıyla sadakatin yalnızca bağlılık değil, aynı zamanda ahlaki bir mücadele olduğunu gösterir. Onun gücü, hiçbir zaman kolay seçimler yapmasından değil; acı, korku ve belirsizlik içinde bile vicdanını korumaya çalışmasından kaynaklanır. Böylece sadakat, eserde hem sevginin hem de büyük bir sorumluluğun ifadesi hâline gelir.

Örnek Sahne: Soğuk bir sabah Kurman'ın köy meclisine çağırmasıyla Seyde'nin içini korku kaplar. Her adımı, İsmail'in yakalanacağı düşüncesiyle ağırlaşır. İçeride görevlinin sert soruları, kocasının kaçışı ve sakladığı gerçekler üzerine yoğunlaşır; ancak Seyde hiçbir şey söylemez. Sorgudan sonra Mirzakul öfkeyle karşısına çıkar ve onu kırbaçla yaralar. Aşağılanmış ve acı içinde kalan Seyde eve döner, kayınvalidesinin kucağında ağlar. Buna rağmen kararından vazgeçmez; İsmail'i korumaya devam eder. Bu sahne, onun sadakatinin sevgi kadar büyük bir dayanıklılık ve fedakârlık gerektirdiğini gösterir.

Politika: Savaş ve Sovyet İdeolojisi

Savaş, eserde yalnızca tarihsel bir olay olarak değil, aynı zamanda bireylerin yaşamlarını, değerlerini ve seçimlerini şekillendiren toplumsal ve ideolojik bir deneyim olarak ele alınır. Sovyet döneminde II. Dünya Savaşı, vatan savunması, kolektif sorumluluk, fedakârlık ve kahramanlık kavramlarıyla anlamlandırılmıştır. Asker, kişisel korkularının ve çıkarlarının ötesinde, toplumun ve vatanın geleceği için mücadele eden bir kahraman olarak görülmüştür. Bu nedenle askerlik görevini terk etmek, yalnızca bireysel bir karar değil, aynı zamanda Sovyet ideolojisinin temel değerlerine karşı bir ihlal olarak değerlendirilmiştir.

İsmail'in cepheden kaçışı, bu idealize edilmiş kahraman asker anlayışıyla doğrudan çatışır. Onun kararı korku, yorgunluk ve hayatta kalma isteğinden kaynaklanır; ancak bu seçim, onu toplumun beklentilerinden ve ahlaki sorumluluklarından uzaklaştırır. Sovyet savaş anlatılarında asker, zorluklara rağmen görevini yerine getiren ve kendi yaşamını kolektif amaç uğruna feda eden kişi olarak temsil edilirken, İsmail bu modelin dışında kalan trajik bir karakterdir.

Bununla birlikte eser, İsmail'i yalnızca korkak veya suçlu bir insan olarak göstermez. Aksine, savaşın sıradan bireyler üzerindeki psikolojik baskısını ve insanları zor ahlaki seçimlerle karşı karşıya bırakmasını ortaya koyar. Ölüm korkusu, açlık, yalnızlık ve sürekli tehdit altında yaşamak, bireyin ideolojik beklentiler ile kendi varlığını koruma arzusu arasında sıkışmasına neden olur.

Seyde'nin yaşadığı deneyim de Sovyet savaş ideolojisi ile bireysel duygular arasındaki gerilimi yansıtır. O, dayanıklılık, fedakârlık ve aileye bağlılık gibi dönemin değerlerini temsil eder. Ancak davranışları yalnızca toplumsal görev anlayışıyla değil; sevgi, vicdan ve kişisel sorumluluk duygusuyla şekillenir. İsmail'i koruma isteği ile adalet anlayışı arasında kalması, onun ahlaki mücadelesini gösterir.

Bu nedenle eser, savaşın yalnızca kahramanlık ve zafer anlatısından ibaret olmadığını ortaya koyar. Savaş, aynı zamanda bireyin korkuları, zayıflıkları, sorumlulukları ve vicdanıyla yüzleştiği psikolojik ve ahlaki bir sınavdır.

Örnek Sahne: İsmail'in cepheden kaçışı, Sovyet savaş ideallerinden kopuşunun en belirgin örneğidir. Gizlice köyüne döndüğünde artık bir asker değil, saklanmak zorunda kalan bir kaçaktır. Seyde onu korumaya çalışsa da İsmail'in seçimi hem ailesini hem de toplum içindeki yerini etkiler. Hayatta kalmak için yaptığı bu tercih, onu özgürleştirmek yerine korku ve yalnızlık içinde yaşamaya mahkûm eder. Bu sahne, savaşın bireyi yalnızca fiziksel olarak değil, ahlaki ve psikolojik açıdan da yaraladığını gösterir.